

נוסח הגדה של פסח להרמב"ם

פרק ח

טו.

מי שישן בתוך הסעודה והקיץ - אינו חוזר ואוכל.
בני חבורה שישנו מקצתם בתוך הסעודה - חוזרין ואוכלין.
נרדמו כולן וניעורו - לא יאכלו.
נתנמנמו כולם - יאכלו.
ברוך רחמנא דסייען

נוסח ההגדה

נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות כך הוא.
מתחיל על כוס שני ואומר:
מכאן כל הנוסח אומר הקורא, ואין פה שאלות וכו'
א. בבהילו

קטע זה הוא פירוש לפסוק דברים פרק טז פסוק ג (פרשת ראה)
לֹא־תֹאכַל עָלֶיךָ חֶמֶץ שְׁבַע־יָמִים תֹּאכַל־עָלֶיךָ מִצֹּת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּז
יֵצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
ולכן מזכיר בו בבהילו וכן לחמא עניא,

וכל דכפין הוא 'וזכרת כי עבד היית' - כפי שכתב למעלה שזהו הזכרון להראות עצמו, ולכן גם צריך להזמין עניים.

ומסביר בזמן הגלות, לומר משהו.

כמו עבד זה, כמו שפחה זו, עצמנו

ואיה בני חורין? לשנה הבאה

לשנה הבאה - כמו כעת חיה?

מועדים ורגלים אחרים כמו בנוסח הברכה

פיוס העני -

דכפין סתם

כל דכפין הוא גמרא - לא על פסח

וכל זה הוא המשנה 'אפילו עני שבישראל וכו'

בבהילו יצאנו ממצרים.

הא לחמא עניא דאכלו אבהתנא בארעא דמצראי.

כל דכפין ייתא וייכול, כל דצריך לפסח ייתא ויפסח.

שתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל.

שתא הדא עבדי, לשתא דאתיא בני חארי:

ב. מה נשתנה

מקור - כי ישאלך, והמקור שסוג השאלה הוא 'מה נשתנה הלילה הזה',

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות.

- שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים.

- שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, והלילה הזה כולו מצה.

- שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה מרור.

- שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסובין, והלילה הזה כולנו מסובין:

ג. עבדים היינו

מקור מפסוק ואתחנן -

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו י"י אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה.

ואותנו הוציא משם שאמר רבא

ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדיין אנו בנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים.

מקור זה הוא משאלת הבן החכם שהוא פרשתנו

ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים.

וכל המאריך ביציאת מצרים הרי זה משובח:

ד. מעשה ברבי אליעזר

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבה ורבי טרפון שהיו מסובין בבני ברק, והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם, "רבותינו, הגיע זמן קריית שמע של שחרית":

ה. אמר להם רבי אלעזר בן עזריה

משנה ברכות

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה,

"הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתיאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך" (דברים ט"ז: 1),

"ימי חיידך" - הימים,

"כל ימי חיידך" - הלילות.

וחכמים אומרים:

"ימי חיידך" - העולם הזה,

"כל ימי חיידך", להביא את ימות המשיח.

1. ברוך המקום – כנגד ארבעה בנים

ברוך המקום שנתן תורה לישראל, ברוך הוא.

כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול:

חכם מה הוא אומר, "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציוה י"י אלהינו אתכם" (דברים י"ב). אף אתה אמור לו בהלכות הפסח, אין מפטירין לאחר הפסח אפיקימון:

רשע מה הוא אומר, "מה העבודה הזאת לכם" (שמות י"ב:כ"ו), "לכם" ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, אף אתה הקהא את שיניו ואמור לו "בעבור זה עשה י"י לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג:ח), "לי" ולא לו, ואילו היה שם, לא היה נגאל:

תם מה הוא אומר, "מה זאת", ואמרת אליו "בחוזק יד הוציאנו י"י ממצרים מבית עבדים" (שמות י"ג:יד) :

ושאינו יודע לשאול את פתח לו, שנאמר "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה י"י לי בצאתי ממצרים" (שמות י"ג:ח).

2. והגדת לבנך

"והגדת לבנך", יכול מראש החודש, תלמוד לומר "ביום ההוא". או ביום ההוא, יכול מבעוד יום, תלמוד לומר "בעבור זה", לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחין לפניך:

מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קירבנו המקום לעבודתו, שנאמר

"וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם

כֹּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

בַּעֲבַר הַנְּהַר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם

תֵּרַח אֲבִי אֲבִרְהָם וְאַבִּי נַחֲוֹר וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים,

וַאֲקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבִרְהָם מֵעֵבֶר הַנְּהַר וְאוֹלַךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן וְאַרְבֵּה אֶת זִרְעוֹ וְאֵתָן לוֹ אֶת יִצְחָק, וְאֵתָן לִיִּצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֵת עִשׂוֹ, וְאֵתָן לַעֲשׂוֹ אֶת הָרַשְׁעִי לְרִשְׁתָּ אוֹתוֹ וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יִרְדּוּ מִצְרַיִם" (יהושע כ"ד:ב'-ד') :

ט. ברוך שומר הבטחתו

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא,

שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים,

שנאמר **"וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדוּעַ תִּדְעַ כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אוֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִכִּי וְאַחֲרָי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל" (בראשית נ"ו:ז'-י"ג) .**

היא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עומד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם:

י. ארמי אבד אבי

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה הרשע לא גזר אלא על הזכרים, ולבן ביקש לעקור את הכל, שנאמר **"אַרְמִי אוֹבֵד אֲבִי וִירֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּגֵּר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב" (דברים כ"ה:ה) .**

"וירד מצרימה ויגר שם", מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר
 "ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבד
 הרעב בארץ כנען ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן" (בראשית מ"ד):
 "במתי מעט", כמו שנאמר "בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך
 י"י אלהיך ככוכבי השמים לרוב" (דברים י"ב):
 "ויהי שם לגוי", מלמד שהיו ישראל מצוינין שם.
 "גדול (ו)עצום", כמו שנאמר "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד
 מאד ותמלא הארץ אותם" (שמות א'):
 "ורב", כמו שנאמר "רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי
 עדיים שדים נכונו ושערך צמח ואת עירום ועריה" (יחזקאל ט"ז):
 "וירעו אותנו המצרים", כמו שנאמר "הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי
 תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ"
 (שמות א'):
 "ויענונו", כמו שנאמר "וישימו עליו שרי מסיים למען ענותו בסבלותם ויבן
 ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס" (שמות א'):
 "ויתנו עלינו עבודה קשה", כמו שנאמר "ויעבידו מצרים את בני ישראל
 בפרך" (שמות א'):
 "ונצעק אל י"י אלהי אבותינו", כמו שנאמר "ויהי בימים הרבים ההם וימת
 מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים
 מן העבודה" (שמות ב'):
 "וישמע י"י את קולנו", כמו שנאמר "וישמע אלהים את נאקתם ויזכר
 אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב" (שמות ב'):
 "וירא את ענינו", זו פרישות דרך ארץ, כמו שנאמר "וירא אלהים את בני
 ישראל וידע אלהים" (שמות ב'):

"ואת עמלנו", אלו הבנים, כמו שנאמר "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון" (שמות א':כ"ב) :

"ואת לחצנו", זה הדחק, כמו שנאמר "וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם" (שמות ג':ט) :

"ויוציאנו י"י ממצרים", לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, כמו שנאמר "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני י"י" (שמות י"ב:י"ב) :

"ביד חזקה", זה הדבר, כמו שנאמר "הנה יד י"י הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבד מאד" (שמות ט':ג) :

"ובזרוע נטויה", זו החרב, כמו שנאמר "וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים" (דברי הימים א' כ"א:ט"ז) :

"ובמורא גדול", זה גילוי השכינה, כמו שנאמר "או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם י"י אלהיכם במצרים לעיניך" (דברים ד':ל"ד) :

"ובאותות", זה המטה, כמו שנאמר "ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות" (שמות ד':ז) :

"ובמופתים", זה הדם, כמו שנאמר "ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן" (יזאל ג':ג) :

דבר אחר, "ביד חזקה" - שתיים,

"ובזרוע נטויה" - שתיים,

"ובמורא גדול" - שתיים,

"ובאותות" - שתיים,

"ובמופתים" - שתיים,

אלו עשר המכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים.
ואלו הן: דם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות:

רבי יהודה היה נותן בהם סימן, דצ"ך עד"ש באח"ב:

יא. רבן גמליאל

רבן גמליאל אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, פסח, מצה, ומרורים.

פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שום מה, על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר "ואמרתם זבח פסח הוא לי" אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, ויקוד העם וישתחוו" (שמות י"ב:כ"ז):

מצה זו שאנחנו אוכלין, על שום מה, על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד, שנאמר "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צידה לא עשו להם" (שמות י"ב:ל"ט):

מרורים אלו שאנו אוכלים, על שום מה, על שם שמיררו המצריים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר "וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך" (שמות א':י"ד):

יב. ובכל דור ודור

ובכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שלא את אבותינו בלבד גאל, אלא אותנו גאל, שנאמר "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו" (דברים ו':כ"ג):

לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר ולנצח למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הניסים האלו, והוציאנו מעבדות לחירות, ומשעבוד לגאולה, ומיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב, ומאפילה לאור גדול, ונאמר לפניו הללויה.

יד. הלל

"הללויה הללו עבדי י"י וכו' (תהלים ק"ג:א') עד "חלמיש למעינו מים"
(תהלים ק"ד:ח).

טו. גאל ישראל

ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרורים, כן י"י אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו, ברוך אתה י"י גאל ישראל:

ליל שני של גלויות

כסדר שמברכין וקוראין ההגדה בליל יום טוב ראשון של פסח, כך מברכים וקוראים בליל שני של גלויות. וכן חייבין בליל השני בארבעה כוסות ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון: